Bir Göç Hikâyesi: Columbus Somali Diasporası

*

A Migration Story: Diaspora of Columbus Somali

Fatih Yıldırım

Öz

Bu makale, göçmenler ve mültecilerin yeni yerleşim alanlarında dil, eğitim, kültür, etnisite, din vb. faktörlerden dolayı karşılaştıkları zorlukları ve sıkıntıları Amerika'ya göç etmiş Somalililer örneğinde tipleştirmeyi hedeflemektedir. Bu tipleştirmenin arkasında iki maksat yatmaktadır. İlk olarak, özellikle savaş sebebiyle göç etmek zorunda kalan göçmenler ve mültecilerin tecrübe ettikleri göç 'olgu'sunun kendileri için ne kadar da elim verici bir deneyim olduğunu yaşanmış ve yaşanmakta olan bir örnek üzerinden gösterebilmektir. İkincisi ve daha önemlisi, bu yaşanmışlığı 'bilimsel' anlamda "anlamaya ve açıklamaya" çalışırken kategorik 'genelleme'lerden uzak durulması teklifidir. Her iki maksadın altında yatan ana maksat ise, kurduğumuz tipleştirmeden hareketle son yıllarda Suriye ve Irak'tan ülkemize akan göç dalgasını anlamaya ve sunduğumuz metodolojik tekliflerle de onu açıklamaya çalışmaktır.

Anahtar kelimeler: *Somali, Somali Diasporası, Göç, Columbus, Ohio, Suriyeli Göçmenler*

Abstract

This paper aims to typologize challenges and issues that immigrants and refugees face in the new settlement due to language, education, culture, ethnicity, religion etc. in the example of Somali migration to the US. There are two purposes behind this typology. Based on the unique example of the Somali migration, the first purpose is to show how painful to emigrate especially due to war for the immigrants and refugees who have had to experience it. The second and more important one is to propose not to make categorical generalizations on the migration studies when understanding and explaining them social scientifically. The main intention behind those purposes is to understand and explain the waves of mass migration from Syria and Iraq to Turkey through the typology and the methodological proposals that we have made.

Keywords: *Somalia, the Somali Diaspora, Migration, Columbus, Ohio, Syrian Immigrants*

Giriş

Bu makale Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş Somalililerin karşılaştıkları zorlukları ve deneyimledikleri sıkıntıları Columbus şehri örneğinde yaptığım saha çalışması[1] ve mevcut literatür üzerinden aktarmayı hedeflemektedir. Bu amaçla, ilk önce Somali iç savaşı ve onun Somali toplumu üzerindeki etkileri anlatılacak, sonrasında Amerika'ya Somali göçü ve Columbus'a yerleşen Somali göçmenleri hakkında bilgi verilecektir. Akabinde, ABD'de yaşayan Somalililerin özellikle de Columbus Somali Diasporası'nın karşı karşıya kaldığı sosyal, ekonomik, kültürel ve dini kaynaklı sorunları tartışılacaktır. Tikel bir göç hikâyesinden hareketle de, göç 'olgu'su üzerine bazı 'genelleme'ler teklif edilerek makale sonlandırılacaktır.
Somali Cumhuriyeti 1960 yılında kuzeydeki İngiliz ile güneydeki İtalyan emperyal yönetimlerinin 'sahip oldukları' "*Somaliland*" bölgelerini birleştirmeleri neticesinde kurulmuştur. 10 milyonun üzerinde bir nüfusa sahip olan Somali Cumhuriyeti batıda Awash Vadisi'nden Etiyopya dağlarına, kuzeyden doğuya Aden Körfezi ve Hint Okyanusuna, oradan da güneyde Kuzey Kenya'daki Tana nehrine kadar uzanan bir bölgede bulunmaktadır (CIA The World Factbook, 2014; Lewis, 2002).

Bağımsızlık döneminin en önde gelen, belki de tek, siyasi ismi General Said Barre'dir. Başkanlığı 1969'da '*emperyal güçlerin hediyesi olan demokratik*' seçimle başlar ve 1991'de iç savaş sebebiyle ülkesini terk etmek zorunda kalıncaya kadar iktidarın tek sahibi olur.

İç Savaş

[1] Yüksek lisans tez çalışması kapsamında Columbus Somali Topluluğu üzerine 2009-2010 yılları içerisinde yaklaşık 1 yıl saha çalışması yaptım. Bu süre içerisinde, Somalililerin yoğun olarak yaşadıkları yerleri (Somali mahalleleri, alışveriş merkezleri, okulları, camileri vs.) gözlemleme, Somali kültürünü tanıma ve çok sayıda Somalili ile konuşma imkanı buldum. Onlarla geçirdiğim süre zarfında, Yorumlayıcı Sosyoloji geleneği içerisinde onları ve yaşam(a) dünyalarını "anlama" çabası içerisinde oldum. Makale içerisinde sunacağım veriler ilgili literatür taramasıyla beraber yaptığım bu saha çalışmasında edindiğim gözlem ve verilere dayanmaktadır. Her yerde saha çalışmama atıfta bulunmamış olsam da, okuyucu, bu makalenin arka planında yaptığım etnografik saha çalışmasının olduğunu bilmelidir. Detaylı bilgi için bkz. Yildirim, F. (2011). *The Role of Islamic Institutions in Identity Formation Among Somali Adolescents in Columbus, Ohio*. M.A. Thesis, Department of Sociology and Anthropology, Ohio University, Athens, OH.

Sosyalist Başkan Barre, "pan-Somali" uğruna Sovyetler Birliği ile çok sıkı ilişkiler geliştirmiş ve ittifak kurmuştur. Fakat onun yayılmacılık anlayışı, ülkesini 1979 yılında Etiyopya ile savaşa sokmuş ve bundan dolayı Sovyetlerle kurulan birliği bozulmuştur. Ogedon Savaşı olarak tarihe geçen bu mücadelede, Sovyetler Etiyopya'da iktidarda olan Marksist yönetimi desteklemiş ve nihayetinde Başkan Barre ve ülkesi bu savaştan mağlup ayrılan taraf olmuştur. Savaş, ülkenin sadece sosyal ve ekonomik bir buhranla yüz yüze kalmasına sebep olmamış; aynı zamanda uluslararası ilişkiler bağlamında (Soğuk Savaş döneminin çift kutuplu dünyasında) saf değiştirme neticesinde Somali'nin (ya da Barre'nin) gittikçe yalnızlaşmasına da yol açmıştır. Coğrafi olarak kenarda kalmışlığına ek olarak uluslararası siyaseten de kenara itilen Barre, kurduğu diktatörlüğünü devam ettirmek uğruna Somali toplumsal yapısının omurgasını oluşturan klanları birbirine düşürme gayreti içerisinde olmuştur. Onun bu tehlikeli oyunu kendisi ve yönetimini savaşın mağlup lideri olarak gündemden biraz uzaklaştırmıştır. Fakat iktidar uğruna Barre'nin bu oyunu (klanları birbirine düşürme oyunu) etkileri günümüzde de devam etmekte olan İç Savaş'ın fitilini ateşlemiştir.

İç savaş sebebiyle 20. yüzyılın sonlarında Dünya, Somali'den o tarihe kadar görülmemiş ölçüde devasa bir *göç*ü gözlemlemiştir. Birleşmiş Milletler verilerine göre 200.000'den fazla Somalili Kenya'da, 400.000'den fazlası Etiyopya'da, 1.286.176'sı ise Somali içindeki BM mülteci kamplarında yaşamaktadır (UNHCR, 2014). Bu kamplara ek olarak, çok fazla sayıda Somalili; Mısır, Yemen, Finlandiya, İsveç, İngiltere ve ABD gibi pek çok ülkeye göç etmek zorunda kalmıştır. Birleşmiş Milletlerin verileri ve çalışmaları göz önüne alındığında, takriben 3,5 milyon Somalili (ülke nüfusunun üçte birinden fazlası) yerinden yurdundan göçmüş ve, ya mülteci ya da göçmen statüsünde hayatına devam etmek zorunda kalmıştır (UNHCR Statistical Yearbook, 2012).

Columbus Somali Topluluğu

Somalililerin ABD'ye ilk ne zaman göç ettiği konusunda akademik çevrelerde çok net tarih verilmemekle beraber, üzerinde çalışılması gereken konulardan birisidir (Kapteijns ve Arman, 2008). İç Savaş'ın patlak vermesiyle Somalili mülteci ve göçmenler Minneapolis, Atlanta, Kansas City ve

Columbus gibi farklı şehirlere zamanla yerleşmişlerdir (Kusow, 2006; Langellier, 2010). Bunların arasından Minneapolis en yoğun Somali nüfusuna sahipken, onu Columbus takip eder (Kusow, 2006). Amerikan Fedaral Mülteci Bürosu (INS) da Columbus şehrinin yaklaşık 80.000 Somaliliye ev sahipliği yaparak, Amerika'da yaşayan Somalililerin yoğunlukla bulunduğu ikinci büyük şehir olduğunu doğrulamaktadır (CRP DATA BYTE, 2009; US Census Bureau, 2010).

Somalili göçmenlerin Columbus şehrini yeni yerleşim alanı olarak seçmelerinin sebepleri arasında Ohio eyaleti ve şehir yönetimi tarafından sunulan sosyal hizmetler, ucuz yaşam koşulları ve gittikçe artan Somali nüfus yoğunluğu gösterilebilir. (CRP DATA BYTE, 2009). Ayrıca, Columbus şehrinin diğer Somali mültecilerinin yaşadıkları Minneapolis ve Toronto gibi şehirlere olan kolay ulaşımı bir diğer sebep olarak zikredilebilir (Carlson, 2004). Benzer sebepler, saha çalışmam sürecinde kendileriyle konuştuğum Somalili gençler tarafından da dile getirilmiştir. Fakat bu sebepler arasında en çok vurguladıkları nokta ise, Columbus'a geldiklerinde "muhakkak bir akrabalarının olduğu" gerçeğidir. Her ne kadar Amerika'ya ilk Somali göçü ve bunun nasıllığı hakkında yeterli bir bilgi bulunmasa da, 1990 sonrası Columbus'a göçte, buraya yerleşen önceki Somali mültecilerinin etkisinin oldukça fazla olduğu gözükmektedir. Çünkü yerleşmiş Somali nüfusu, "yeni göçmenlere ucuz mesken bulma imkanları yanında özellikle hizmet sektöründe kolay iş edinme fırsatları da yaratmıştır" (Portes ve Zhou, 1992:7).

Columbus Somali Topluluğu'nun Karşılaştığı Zorluklar

Somalililerin Columbus'a göç hikâyesi yahut Columbus'taki Somalili nüfusu hakkında ihtiyatlı bir dil kullandığımız gözden kaçmamıştır. Akademik-bilimsel ahlak ve kriterler gereği elimizde net, açık, aşikar veriler olmadıkça bu ihtiyatlı dili kullanmaya devam edeceğiz. Fakat mesele Somali mültecilerinin özelde Columbus genelde ise Amerika'da karşılaştıkları sorunlar olunca, dilimiz ihtiyattan kesinliğe evrilecektir. Çünkü Somali Diasporası üzerine araştırma yapmış ve yayınlarda bulunmuş tüm akademisyenlerin üzerinde ittifak ve icma ettikleri tek konu, Somalililerin Amerika'da karşılaştıkları zorluklarla beraber bunlara müteallik tecrübe ettikleri sıkıntılardır.

Bunların başında şu acı gerçek gelmektedir: Somalili mülteciler "*Kaybedenler Kulübü"*nün müdavim birer üyesi olmuşlardır. Onlar, ya ailelerini ya maddi varlıklarını ya da evlerini kaybetmişlerdir. Yaşanan iç savaş, uzun bir müddet onların mülteci kamplarında en temel ihtiyaçlarından yoksun olarak yaşamalarına neden olmuştur. Kamplardan bir şekilde kurtulup yeni bir ülkede yeni bir hayat kurma noktasında da eğitim ve iş becerisi yetersizliği, kayıplarını, kazananlar ülkesinde de devam ettirmiştir (Kapteijns ve Arman, 2008).

Bu kayıpların Columbus'taki yeni hayatta getirdiği en temel sıkıntılar, dil-eğitim yetersizliği (hatta hiçliği), ekonomik zorluklar (fakirlik) ve Columbus sakinleriyle yaşanan kültürel ve din kaynaklı çatışmalardır.
Genç (ikinci) nesiller için dil ve eğitim sorunu görünürde aşılsa da, yetişkin (birinci) nesil İngilizce konuşamamaktadır. Bu, Somalililerin diğer grup ve topluluklarla iletişimini kısıtlamakla beraber onların kapalı bir topluluk haline yaşamalarına da sebep olmaktadır. Ek olarak, iç savaş ve kamplarda yaşanan uzun yıllar, pek çok Somalili mültecinin sistematik bir eğitim tedrisatından geçmesine mani olmuştur. Columbus'a göç ettikten sonra da mülteciler, sahip oldukları beceri ve yeterlilik düzeyleri göz önüne alınmadan, yaşlarına göre sınıflara alınmışlardır (CRP DATA BYTE, 2009). Mesela, Amerika'ya göç eden 17 yaşındaki bir Somalili genç, dil ya da eğitim yeterliliğine göre değerlendirilmeden, sadece yaşı itibariyle 12. sınıfa yerleştirilmiştir. Bu da, çok doğal ve kaçınılmaz olarak, o gencin okula adaptasyonunu zorlaştırmış, bunun ötesinde okulu bırakmak zorunda kalmasına sebep olmuş, netice itibariyle de diplomasız bir bireyin hiç olarak algılandığı bir sistemde kendisinden hayatına devam etmesi beklenmiştir. Bu beklentinin sonuçları ise hiç de beklenildiği/istenildiği gibi olmamıştır.[2]

Yoksulluk ve dil yetersizliği çok sayıda Somalili mültecinin eğitim imkanlarından faydalanamamasına yol açmış, bu da, onları ekonomik ve sosyal alanlarda Amerikan toplumu içinde yalnızlığa itmiştir. Yalnızlığa itilmek, aynı zamanda, onları marjinalleştirmiş, hakim Amerikan toplumu nezdinde ise haklarında belli önyargıların oluşmasına zemin hazırlamıştır.

[2] Bu beklenilmeyen sonuca bir örnek olarak Colombus'a 15 km. uzaklıktaki Ross Correctional Institution adlı hapishaneye, dini danışman olarak görev yaptığım sekiz ay boyunca 18-20 yaş arası takriben yirmi civarında Somalili gencin düşmesi verilebilir.

Örnek olarak, her ne kadar Somalililer sosyal yardım hizmetlerinden yararlanabilme hakkına sahip olsalar da, onların bu haklarını kullanmaları özellikle Columbus'ta yaşayan diğer siyahi Afro-Amerikalılar tarafından Somalili yoksulların "bu hizmetleri sömürenler" olarak algılanmalarına sebep olmuştur (Kirwan Institute, 2010). Pek çok Amerikalı, Somalilileri, Rai'ın deyişiyle, "yardıma müstehak olmayan 'fakirlerin' yeni yüzü" olarak tanımlamıştır (2004). Kısacası, ellerinde olmayan zorluklar neticesinde yukarıda zikredilen sorunlarla boğuşan Somalililer, hakim Amerikan kültürü içerisinde 'yabancılaşma' halet-i ruhiyesiyle 'ezilenler' sınıfı olarak yaşam mücadelesi vermektedirler.

Bu durumu gözler önüne seren bir diğer veri alanı da, göçmenler/mülteciler ve yerliler arasındaki ücret/maaş/kazanç uçurumudur. Göçmenlerin çoğu "iş yükü ağır, iş güvenliği zayıf ve düşük ücretli iş alanlarında istihdam şansı" bulabilmektedir (Kretsedemas ve Aparicio, 2004:7). Çok sayıda Somalili düşük gelirli/kazançlı ulaşım (taksi ya da kamyon/tır şoförlüğü) veya hizmet sektöründe (komilik, garsonluk, temizlik gibi) çalışabilmektedir (Kirwan Institute, 2010). Başka deyişle, hakim kültür içerisinde sıraladığımız nedenlerden dolayı marjinalleşen Somalililer, diğer göçmen/mülteci gruplar gibi, belli iş alanlarında çalışabilmekte ve bu sayede yeni yerleştikleri ülke ve şehirlerde "ayakta ve hayatta" kalabilmektedirler. Bu belli iş alanları zamanla "*etnik mahalle*" ("*ethnic enclave*") olarak tanımlanan ve ticari anlamda birbiriyle sıkı bir ilişki içinde bulunan küçük ve orta ölçekli iş yerleri açmalarına da imkan tanımıştır (Portes ve Zhou, 1992).

Somali *etnik mahalle*si, 90'ların sonu itibariyle Columbus'ta yaygınlaşmaya başlamıştır. Columbus Somali Topluluğu çok sayıda alışveriş merkezi, etnik restoran ve kafe, özel okul ve ticari birlik ve dernekler kurmuşlardır. Fakat bu "*paralel ekonomi*" Columbus'da yaşayan Somalililerin marjinalleşmesini hızlandırmış, güçlendirmiş; bununla beraber onların gündelik faaliyetlerinden çalışma/eğitim hayatlarına kadar her şeyi "*Somali tarzı*" yapmalarına da imkan tanımıştır (CRP DATA BYTE, 2009). Her şeyi "*Somali tarzı*" ile yapma, göçmenler ve mülteciler için gündelik hayatı kolaylaştırmış gibi gözükse de; ya da yapıp-etmelerin arkasında yatan en güçlü meşrulaştırma işlevine sahip kültür ve din gibi unsurların yeni yaşam yerinde kesintisiz sürdürülmesini sağlamış olsa da; orta ve uzun vadede hakim toplumun yapıp-etmelerinin meşrulaştırıcısı kültür ve din ile ça-

tışmasını engelleyememiştir. Engelleyememesi bir yana, Somalililer ve 'diğerleri' arasında kültür ve din kaynaklı çatışmaların derinleşmesine ve bir 'olgu' haline gelmesine 'neden' olmuştur.

Kültür ve Din Kaynaklı Sorunlar

Columbus Somali Topluluğu için *kültür* ve *din*'den neşet eden sorunlar, diğerleri arasında en fazla göze çarpan ve diğerlerini de derinleştiren sorunlardır. Bunu, ilk önce, Somali toplum yapısını anlatarak gösterebiliriz. Amerikan toplumunun aksine Somalililer "*klan-menşei*"li bir toplum yapısına sahiptirler (Lewis, 2002). En önemli nokta, klanları birbirinden ayıranın ne ırksal ne de ten-rengine dayalı kategoriler olmasıdır (Ajrouch ve Kusow, 2007). Onları birbirinden ayıran tek ayraç '*neseb*'dir.

Somalililer toplamda 56 alt-klana ayrılan 6 ana klan'dan oluşmaktadır. Bunlar şunlardır: Dir, Hawiye, Digil, Darood, Isaq ve Rahanweyn (Lewis 2002). Neseb, Somali toplumsal yapısının kalbidir ve Somalililer arasında hem düşünsel ve eylemsel birliktelik ve beraberliğin hem de bölücü çatışmaların temelidir. Ülkenin üçte ikisinde yaşayan Somalililer (çoğu göçebedir ve hayvancılıkla uğraşır) neseb silsilesine dayalı, parçalı nesil sistemine sahiptirler. Yani, her bir aile bir yandan bir'liğin diğer yandan ayrı'lığın simgesidir. "Her doğan çocuk ve torunlarla nesil farklılaşıp geniş-lerken, neseb silsilesinin en üstündeki kişi etrafında da "*soy*" grubu olarak birleşilmektedir" (Lewis, 1999:133). Bir klan üyesi, kendi klanına ve klanındaki alt-kollara sadakat gösterir ve böylece "kim"liğini edinmiş olur. Aksi halde, "kim"liğini klanından almayan bir Somalili, "kim"siz kalmasına ek olarak "Somali"li bile kabul edilmez.

İşbu klanlar, silsilesini "erkek" aracılığıyla devam ettirir ve bağlı olunan "*soy ağacı*" Hazreti Peygambere kadar geriye götürülür. Dini bir temele oturtulan bu "soy ağacı" ve buna bağlı olarak oluşturulan klan yapısı, Somali toplumunu bir arada tutan merkezî noktayı teşkil eder. Bu, dolayısıyla, kaynaklar adına mücadeleyi başlatan ana siyasi ilkenin de temelini oluşturur. Yani, toplumsal gruplar arasındaki sosyal, siyasi, ekonomik şartlar ve gruplar arası sosyal ilişkiler işte bu "soy"a bağlı farklı klan yapısından kaynaklanmaktadır. Tekrar hatırlatmakta fayda var: Klanlar birbirlerinden ırksal, etnik ya da ekonomik farklılıklardan dolayı ayrılmazlar (Luling, 2006). Onları birbirinden ayıran "*asil/yüce/kutsal*" soy'dan mı yok-

sa "*asil/yüce/kutsal olmayan*" bir soy'dan mı geldikleridir (Kusow, 2006). Bunun basitçe anlatımı şöyle olabilir: "Asil" olduğuna inanılan bir soy'dan (Hz. Peygambere ya da onun önde gelen Sahabilerine dayandırılan bir soy'dan) gelen bir klan ve onun üyeleri, diğerleri nezdinde daha 'üstün' bir sınıf ve kaynakların yönetimi ve kullanımı noktasında da daha 'layık' ve liyakat sahibi olarak görülür. Sonuç olarak, klan'a dayalı toplum yapısı, "asil" bir soy'dan gelip gelmeme farkına dayanarak, kendine münhasır bir tarzda toplumsal sınıflamaları belirlemiştir. Fakat yeni yerleşim yerinde (ABD'de) mevcut toplumsal gruplar arasındaki sınıfsal ayrımlar oldukça farklıdır. Mesela, Somalililer diğer toplumsal grupları hiçbir zaman "*siyah*" ya da "*beyaz*" olarak tanımlamamışlardır. Hatta kendilerini "siyah" olarak tanımlama girişimleri dahi olmamıştır. Bununla beraber, Amerika'ya yerleştikten sonra ise, o güne kadar karşılaşmadıkları bir toplumsal sınıflandırma ile yüzleşmek zorunda kalmışlardır. O da, *ten rengine* dayalı toplumsal sınıfla(n)ma. Yani, *ırkçılık*…

Irksal Biçimlenme

Ten rengine dayalı ırksal ayrımcılık, Amerikan sosyal tabakalaşmasının ve kültürel/toplumsal kimliğinin temelini oluşturmaktadır. Irk'ın biyolojik mi yoksa toplumsal mı olduğu 'hâlâ' tartışma konusudur. Biyolojik görüş, "genetik farklılıklara dayalı olarak farklı fiziksel, zihinsel ve ahlaki yeterlilik düzeyine sahip farklı ırkların mevcudiyetini" savunurken; sosyal-yapı bakış açısına sahip olanlar ırksal kategorilerin "toplumsal ve kültürel birer ürün" olduklarını ileri sürmektedirler (Espiritu, 1992; Lieberman ve Reynolds, 1996; Nagel, 1994).

Irk'çılık Amerikan toplumunu ayrıştıran ana sebeplerin başında gelmektedir ve "kim"liğin sosyal inşasını kuran temel kategorilerden birisidir. Ong'a göre (1996:751), "ırk'a dayalı ötekileştirme, 'beyaz' olmayanların '*ideal beyaz*' standartlarına yakınlığının ya da uzaklığının derecesini belirten 'beyazlaştırma' ve 'siyahlaştırma' süreçlerini içeren çok boyutlu bir mekanizmadır". Kısacası o, sosyal ilişkileri belirleyen ve sosyal beklentileri yapılandıran bir mekanizma, süreç ve hatta bir kurumdur.

Amerika Birleşik Devletleri'nde "siyah" olmak belli bir toplumsal gruba ait olmak anlamına gelmektedir. Çünkü o, toplumsal tabakalaşmanın kurucusu, toplumsal sınıfların tanımlayıcısı ve bireylerin toplumda sahip

oldukları statülerinin belirleyicisidir. Bunun da temeli bireyin sahip olduğu "ten-rengi"dir ve hem "siyah"lar hem de "beyaz"lar tarafından paylaşılan "ortak bir anlamlar kümesine" işaret etmektedir (Kusow, 2006:538). Yani "siyah olmak", temelde fiziksel bir niteliğe dayanır ve "*damarlarında bir damlacık siyah kan*"a sahip olmak bunun alametifarikasıdır.

Amerika'ya göç eden Somali Diasporası'na gelince, onlar göçten önce böyle bir ırk'çılıktan habersizdiler. Çünkü onlar bilmekteydiler ki, hepsi tek bir etnisite'den (ırk'tan) gelmekteydi (Kusow, 2006). Dolayısıyla, göçten sonra Amerika'da farklı "sosyal kod"lara aşina olmada ciddi zorluklarla karşılaştılar. Fakat zamanla, Amerikan kültüründe ten-rengine dayalı "ırk"çılığın hakim olduğunu anladılar ve bir anda kendilerinin doğrudan "siyah" olarak tanımlandıklarını, "yaftalandıklarını" gördüler (Kusow, 2006). Böyle bir tanımlama, kaçınılmaz olarak, onları Amerika'da yerleşmiş "kurumsal ırkçılık"la da tanıştırmıştır. Hem "kurumsal ırkçılıkla" mücadele etmek hem de salt "siyah" olarak tanımlanmanın önüne geçmek için Somalililer, kendilerini diğer siyahi Afro-Amerikalılardan ayrıştırma adına "*Müslüman Somali*"li kimliğini ön plana çıkartma çabası içinde olmuşlardır. Fakat bu, diğer bir büyük sıkıntıyla mücadele etmek demektir. O da, 11 Eylül sonrası "anti-Müslüman"cılık ve "İslamofobya" algısı ve bu algıya dayalı eylemlerdir. Artık onlar sadece "siyah" değil aynı zamanda "terörist potansiyeline sahip, gerici, şiddet yanlısı Müslüman"lardır.

Dinsel Biçimlenme

Amerika'da yaşayan Müslümanlar bir yandan dini pratiklerini/amellerini yerine getirmede ciddi zorluklarla karşılaşırken, diğer yandan da medya tarafından on yıllardır dayatılan "savaşçı/militan İslam" algısıyla mücadele etmektedirler (Smith, 2000). Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında İslam'a karşı bu algı uluslararası düzeyde bir nefrete ve düşmanlığa evrilmiştir. Artık, İslamofobya Amerika'da gündelik hayatta bile Müslümanların deneyimlediği bir 'olgu'dur. Columbus'da yaşayan Somalili Müslümanlar bundan tabii ki berî değildir. "Siyah" olarak yaftalanmanın üstüne bir de, "Müslüman" olmakla imtihan edilmektedirler. Başka deyişle, "siyah" olarak karşılaştıkları "kurumsal ırkçılığın" üzerine, şimdi bir de İslamofobya etkisiyle diğer Afrika ve Afro-Amerika toplulukları tarafından da dışlanmakta, '*öteki siyah*' olarak tanımlanmaktadırlar. Bunun tek

sonucu ise, daha fazla 'ötekileştirme/ötekileşme', daha fazla 'marjinalleştirme/marjinalleşme' 'olgu'sudur. Bunu şöyle de açımlayabiliriz.

Amerika'da yaşayan Somalili göçmenler, bu topraklardaki Hıristiyan olmayan ilk siyahi gruptur. Yani, İngilizce konuş(a)mayan, "Yahudi-Hristiyan geleneklerine dayalı kültürel değer sistemine sahip olmayan ilk siyahilerdir" (Kusow, 2006). Onlar, pek çok yapıp-etmelerinde İslam'a dayanmakta ve böylece "ev"leriyle bağlarını devam ettirebilmektedirler. İslam, onları Amerika'da bir arada tutan en güçlü bağlardandır ve bu bağlılık onları diğer ulusal ve uluslararası Müslüman topluluklarıyla da yakınlaştırabilmektedir. Kısacası, İslam, onların göçmen deneyimlerinin dayandığı bir "temel" işlevi görmektedir (Kapteijns ve Arman, 2008). Bu "temel" işlevi Shandy ve Fennelly'in yaptıkları araştırma çok güzel örneklendirmektedir.

Shandy ve Fennelly (2006) Amerika'da yaşayan Somalililer arasında İslam'ın önemini göstermek için bir saha çalışması gerçekleştirmişlerdir. Bu saha çalışmalarında onlar, benzer göçmenlik deneyimine sahip ve Amerika'da aynı kasabada yaşamakta olan Müslüman Somalililer ve Hıristiyan Güney Sudanlıları karşılaştırmışlardır. Benzeri eğitim yetersizliklerine ve düşük iş imkanlarına sahip olup, Amerikan toplumuna entegrasyon konusunda yine benzer özellikler taşıdıkları gözlemlense de, farklı dinlere mensubiyet bu iki grup arasında kayda değer bir farklılık yaratmıştır. Bu yönüyle dini mensubiyet, bu iki grup arasındaki etkileşimin nasıl'lığını belirlemekte ve buna bağlı olarak da diğer yerli gruplar ve topluluklarla olan ilişkilerde ana etken olarak göze çarpmaktadır. Özellikle Müslüman Somalililerin inşa ettikleri cami ve İslami merkezler etrafında kümelenmeleri ve temel ihtiyaçlarını kurdukları bu kurumlar sayesinde gidermeleri, onların bir yandan güçlü ve birbirine bağlı bir kapalı topluluk olmalarını sağlamış ama diğer yandan ister siyahi ister beyaz olsun Amerikalılarla etkileşim ve iletişim halinde olmalarına da engel olmuştur (Shandy ve Fennelly, 2006).

Müslüman Somalililerin dini kimliklerinden dolayı deneyimledikleri bir diğer sorun ise özellikle başörtülü kadınların iş bulma ve çalışma konusunda karşılaştıkları ayrımcılıktır. Robillos'a göre, onlar, başörtüsü taktıklarından dolayı, işverenler tarafından hoş karşılanmamakta ve başörtüsü ile çalışabilmek için yeterli iş imkanları bulamamaktadırlar (2001). Pek çoğu, Amerikan kültür dairesi içinde asimile olmayı göze alarak iş hayatı-

na atılsalar da, Amerikalıların kendilerini onlarla 'eşit' görmediklerini ve onlar tarafından anlaşılamadıklarını ifade etmişlerdir. Sonuç olarak, '*başörtü fobia*'sı Somalili kadınların erkeklere nazaran daha fazla ötekileştirilmelerine sebep olmuş ve bu da Amerikalılara karşı kadınlarda daha fazla nefret ve düşmanlığa yol açmıştır.

Sonuç

Amerika'da yaşayan Somali Diasporası'nın yüz yüze kaldığı zorlukların ve bunlardan neşet eden sorunların bir özetini sunmaya çalıştığım bu makale, Columbus'da yaşayan Somalililer arasında yaptığım saha çalışmama ve ilgili literatür taramasına dayanmaktadır. Benzer zorluk ve sorunların özellikle Batı ülkelerine (nüfusun çoğunluğunun Müslüman olmayan ülkeler) göç etmek zorunda kalan Somalililer tarafından da deneyimlendiği yapılan araştırmalar ve yayımlanan makale ve kitaplarla sabittir.[3] Söz konusu zorluklar ve sorunlar, yukarıda anlattıklarımla sınırlı değildir muhakkak. Bireysel ve toplumsal düzlemde çok daha derin, sarsıcı, üzücü ve psikolojik anlamda bunaltıcı olaylara şahit olunmaktadır. Hatta her bir bireyin göç hikâyesi, iç savaş nedeniyle yapılmak zorunda kalınan göç 'olgu'sunun ne kadar elim verici olduğunu gözlerimizin içine sokmaya yetecektir. Dolayısıyla, burada kısaca anlatmaya çalıştıklarım okundu-

[3] Metin içinde verdiğimiz referanslara ek olarak şu kaynaklara ve dahasına da bakılabilir: Abdo, Geneive. (2005). Islam in America: Separate but Equal. *Washington Quarterly*, *28*(4): 7-17.; Aitchison, C., Hopkins, P. E., ve Kwan, M. P. (2007). *Geographies of Muslim Identities: Diaspora, Gender and Belonging*. London, UK: Ashgate Publishing.; Cadge, W. ve Ecklund, E. H. (2007). Immigration and Religion. *Annual Review of Sociology*, *33*:359-79.; Fitzgerald, N. J. (Der.). (2002). *Somalia: Issues, History, and Bibliography*. New York, NY: Nova Science Publishers.; Haddad, Y. Y. (1994). Maintaining the Faith of the Fathers: Dilemmas of Religious Identity in the Christian and Muslim Arab-American Communities. E. McCarus (Der.), *The Development of Arab-American Identity* içinde (ss. 61-85). Ann Arbor, MA: The University of Michigan Press.; Hirschman, C. (2006). The Role of Religion in the Origins and Adaptation of Immigrant Groups in the United States. *International Migration Review, 38*(3): 1206-1233.; Kahera, A. I. (2002). Urban Enclaves, Muslim Identity and the Urban Mosque in America. *Journal of Muslim Minority Affairs*, *22*(2): 369-380.; Lotfi, A. (2001). Creating Muslim Space in the USA: Masajid and Islamic Centers. *Islam & Christian-Muslim Relations, 12*(2): 235-254; Yildirim, F. 2011. *The Role of Islamic Institutions in Identity Formation Among Somali Adolescents in Columbus, Ohio*. M.A. Thesis, Department of Sociology and Anthropology, Ohio University, Athens, OH.

ğundan, yazıldığından, göründüğünden, anlaşılabildiğinden ve hissedilebildiğinden çok daha derindir. Bu derinliği bizlere açacak olan da, masa başında bu konular üzerine yazı yazmak değil, o elim deneyimi yaşayan insanlarla aynı masada oturup onların az olan azıklarını azıcık paylaşmaktır. Kendine münhasır bir göç hikâyesinden elde edilebilecek olan ilk 'genelleme' de budur. En azından göç üzerine yapılacak olan çalışmalar için metodolojik bir tekliftir bu.

Sınırlı bir mekân ve zaman dairesi içerisinde gerçekleştirilen böyle bir çalışmadan çıkarılabilecek bir diğer 'genelleme' ise, göç üzerine yapılan mütalaaların genelleştirilmemesi, yani kategorik bir tarzda anlatım ve bakış açısıyla sunulmamasıdır. Bu bakış açısının en yaygın dile gelen söylemi de, göç 'olgu'sunu sayısal verilerle anlatma ve salt bu sayısal verilerden hareketle çıkarımların yapılmasıdır. Hatta nicel değerlendirmeler neticesinde 'eylem'de bulunulmasıdır. Bunun en bariz örneğini, son yıllarda Suriye ve Irak'ta yaşanan iç savaş sebebiyle ülkemize yapılan göç hareketlerinde görmek mümkündür. Böyle bir kategorik nicel anlatım, göç olayını basitleştirmekle beraber, göçmenlere dair algı ve yorumların da basit (ön) yargılardan öteye geçememesine sebep olmaktadır.

Basitleştirmekten kastımız, "bugün şu kadar sayıda göç olmuştur" şeklinde vb. ifade bulan anlatımdır. Böyle bir anlatımda, göç etmek zorunda kalan her bir bireyin yaşam hikâyesi ve yaşadığı her ne varsa ıskalanabilmektedir. Onların yaşadığı acılar, kayıplar, zorluklar, sıkıntılar, sorunlar ve "ayakta ve hayatta kalma" mücadeleleri göz ardı edilebilmektedir. Yapıp-etmelerinin arkasında yatan zihin ve duygu dünyası ise hiç gündeme gelmemektedir. Dolayısıyla, ne "bilimsel empati" ne de gündelik hayatta karşımızdakini anlama şeklinde empati onlarla kurulabilmektedir. Bunun kurulamaması, karşımızdakini anlamak bir yana, ona dair kendi zihinlerimizle oluşturduğumuz kategoriler aracılığıyla onlar hakkında basit yargılar inşa etmekle sonuçlanabilmektedir. Bugün bir kahvehanede otururken Suriyeli göçmenler hakkında ortaya bir konu attığınızda, bu 'basitleştirilmiş' yargıları çok rahat duyabilirsiniz. İşte bu da, kategorik, genelleştirilmiş nicel verilere dayalı değerlendirmelerin sözsel 'eylem' boyutudur. Bunu 'eylem' olarak tanımlamayanlar, 2014 Ramazan Bayramı akabinde Gaziantep'te yaşanan 'eylem'lere bakabilirler. Son iki paragrafta anlattıklarımız da, göç 'olgu'su üzerine yaptığımız metodolojik teklifin dayandığı felsefi/teorik temeldir/teklifidir.

Bu tekliflerin sunulmasındaki naçizane gaye, ülkece 'hazırlıksız' yakalandığımız göç 'olgu'suna sosyal bilimci bilinci ve edasını 'takınarak', hemen 'hazırlıksızca' yaklaşmamaktır. Bundan kastımız, evvela 'hazırlıksız' yakalandığımızın (ülkece; hem siyasi hem akademik hem iktisadi hem de insani olarak) farkına varmaktır. Göç olayı nezdinde kendi "durum tanımımızı", yani ne kadar da hazırlıksız olduğumuzu ortaya dökmemiz, gelecekte daha 'hazırlıksız' yakalanacağımız yaşanacaklara da gönderme yapmaktadır. O da, güneyden gelen göç dalgasının ve sonraki etkilerinin (*post-migration*), ülkemizin önümüzdeki yıllarda karşı karşıya kalacağı en meşakkatli '*sosyal bir vakıa ve sorun'*; sosyal bilimcilerimiz için ise üzerinde en fazlaca konuşacakları '*sosyolojik bir vakıa ve sorun*' olacağıdır.

Kaynakça

Abdo, G. (2005). Islam in America: Separate but Equal. *Washington Quarterly*, *28*(4): 7-17.

Aitchison, C., Hopkins, P. E., ve Kwan, M. P. (2007). *Geographies of Muslim Identities: Diaspora, Gender and Belonging*. London, UK: Ashgate Publishing.

Ajrouch, K. J. ve Kusow, A. M. (2007). Racial and religious contexts: Situational identities among Lebanese and Somali Muslim immigrants. *Ethnic and Racial Studies, 30*(1): 72 94.

Cadge, W. ve Ecklund, E. H. (2007). Immigration and Religion. *Annual Review of Sociology*, *33*: 359-79.

Carlson, A. (2004). *Education, Islam, and Cultural Preservation: A Qualitative Study of Parents' and Children's Educational Objectives, Strategies, and Participation in the Somali Refugee Community of Columbus, Ohio*. M.A. Thesis, International Affairs, Ohio University, Athens, OH.

Central Intelligence Agency. (2014). *The World Factbook*. 3 Eylül 2014 tarihinde www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html adresinden erişildi.

Counting the Franklin County Somali Population. (2009). CRP DATA BYTE 2.

Espiritu, Y. (1992). *Asian American Pan Ethnicity: Bridging Institutions and Identities.* Philadelphia, PA: Temple University Press.

Fitzgerald, Nina J (Der.). (2002). *Somalia: Issues, History, and Bibliography*. New York, NY: Nova Science Publishers.

Haddad. Y. Y. (1994). Maintaining the Faith of the Fathers: Dilemmas of Religious Identity in the Christian and Muslim Arab-American Communities. E. McCarus (Der.), *The Development of Arab-American Identity* içinde (ss. 61-85). Ann Arbor, MA: The University of Michigan Press.

Hirschman, C. (2006). The Role of Religion in the Origins and Adaptation of Immigrant Groups in the United States. *International Migration Review, 38*(3): 1206-1233.

Kahera, A. I. (2002). Urban Enclaves, Muslim Identity and the Urban Mosque in America. *Journal of Muslim Minority Affairs*, *22*(2): 369-380.

Kapteijns, L. ve Arman, A. (2008). Educating immigrant youth in the United States: an exploration of the Somali case. *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies, 4*: 18-43.

Kretsedemas, P. ve Aparicio, A. (Der.). (2004). *Immigrants, welfare reform, and the poverty of policy.* Westport, CT: Praeger Publishers.

Kusow, A. W. (2006). Migration and Racial Formations Among Somali Immigrants in North America. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 32* (3): 533-551.

Langellier, K. M. (2010). Performing Somali Identity in the Diaspora. *Cultural Studies*, *24* (1): 66-94.

Lewis, I. M. (1999). *A pastoral democracy: A Study of Pastoralism and Politics among the Northern Somali of the Horn of Africa*. Hamburg: LIT.

_____ (2002). *A Modern History of the Somali: Revised, Updated and Expanded*. Athens, OH: Ohio University Press.

Lieberman, L. ve Reynolds, L. (1996). *'Race: the deconstruction of a scientific concept'. Race and Other Misadventures: Essays in Honor of Ashley Montague in His Ninetieth year.* New York, NY: General Hall, 142-73.

Lotfi, A. (2001). Creating Muslim Space in the USA: Masajid and Islamic Centers. *Islam and Christian-Muslim Relations*, *12*(2): 235-254.

Luling, V. (2006). Genealogy as Theory, Genealogy as Tool: Aspects of Somali 'Clanship'. *Social Identities*, *12*(4): 471-485.

Markus, H. (1977). Self-Schemata and Processing of Information About the Self. *Journal of Personality and Social Psychology*, *35*: 63-78.

Nagel, J. (1994). Constructing Ethnicity: Creating and Recreating Ethnic Identity and Culture. *Social Problems*, *41*(1): 152-76.

Ong, A. (1996). Cultural Citizenship as Subject-Making: Immigrants Negotiate Racial and Cultural Boundaries in the United States. *Current Anthropology, 37*(5): 737-62.

Portes, A. ve Zhou, M. (1992). Divergent Destinies: Immigration, Poverty, and Entrepreneurship in the United States. Working Paper. *Program in Comparative International Development.* Baltimore, MD: Johns Hopkins University. 24 Mayıs 2009 tarihinde http://ladark.lib.utsa.edu/6/1/ladark8.txt adresinden erişildi.

Rai, K. (2004). Community-Based Participatory Action Research: Offering Hmong Welfare Recipients' Voices for Dialogue and Change. Philip Kretsedemas ve Ana Aparicio (Der.), *Immigrants, Welfare Reform, and the Poverty of Policy* içinde (ss. 187-205). Westport, CT: Praeger Publishers.

Robillos, M. (2001). Report of Somali Community. *Center for Urban and Regional Affairs.*

Shandy, D. J. ve Fennelly, K. (2006). A Comparison of the Integration Experiences of Two African Immigrant Populations in a Rural Community. *Journal of Religion and Spirituality in Social Work, 25*(1): 23-45.

Smith, J. I. (2000). *Islam in America*. Columbia, NY: Columbia University Press.

The State of Black Ohio: At A Crossroads on the Pathway to Opportunity. (2010). Kirwan Institute for the Study of Race and Ethnicity at the Ohio State University.

UNHCR the UN Refugee Agency. http://www.unhcr.org

UNCHR the UN Refugee Agency. (2014). *2012 UNHCR Statistical Yearbook Country Data Sheet - Somalia*

U.S. Census Bureau 2010. http://www.census.gov/2010census/

Yildirim, F. (2011). *The Role of Islamic Institutions in Identity Formation Among Somali Adolescents in Columbus, Ohio*. M.A. Thesis, Department of Sociology and Anthropology, Ohio University, Athens, OH.

Fatih Yıldırım: 2006 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2007 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından verilen yurt dışı bursu ile Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti. Bir yıllık dil eğitiminin ardından 2011 yılında Ohio Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde yüksek lisansını tamamladı. Aynı yılın Mayıs ayından itibaren de Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde Din Sosyolojisi Anabilim Dalında Araştırma Görevlisi olarak çalışmakta ve aynı üniversitede Sosyal Bilimler Felsefesi ve Metodolojisi üzerine doktora yapmaktadır. Özellikle "*Alman Düşünce Geleneğinde Metodoloji Kavgaları*" üzerine yoğunlaşmakta olan Yıldırım, "Bilgi, Din ve Kültür Sosyolojisi" alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir.